

rész pontos fordításával, Egy újabb, aránylag egyszerű invenciójú melódiával folytatódik, melyet szintén az *Avanti popolo* motívumai fejeznek be. Nagyon is tudatos ez az alkotás, sokrétűsége éppen a nemzetköziséget hangsúlyozza.

Mindez csak csipetnyi ízelítő a gyűjtés anyagából, *Dobi Géza* összegyűjtött anyagát e sorok írója rendezte sajtó alá, a kötet grafikai munkájával pedig *Kopócs Tibor* grafikusművész bizta meg a Járási Művelődési Központ.

Valaki elkezdte, segített neki egy másik, egy harmadik, így állt össze a dallam, így egészült ki a szöveg. Előkerültek a megsárgult fényképek, az újságcikkek, a hadifogságból és a börtönből írt levelek, az emlékek — és bizonyítékok. S ilyen beszélgetés után nekibátorodva újra próbálkoztak az énekléssel. Régen meghalt elvtársakat emlegettek, sztrájkokat, tüntetéseket. Újra maguk előtt látták a rendíthetetlen bajtársakat, hallották a puskák ropogását, a csendőrök dühödt ordítózását, a börtönzár csikorgását, látták a szuronyok baljós villanását.

Igy gyűltek a már lassan feledésbe merülő munkásmozgalmi dalok, teltek meg a jegyzetfüzetek, a kottalapok és a magnószalagok.

N. László Endre

Papp Imre, a szentesi parasztelel krónikása*

Az utóbbi évtizedben több írogató parasztember és paraszttasszony munkáit megismerhették az érdeklődő olvasók. Gondoljunk csak a tarnabodi *Berenyi Andrásnéra*, a versegi *Marton Pálnéra*, *Turiné Kovács Veron* csongrádi asszonyra, aki *Dohányföldről* indultam el címmel írta meg élete történetét, a mindszent *Gyovai Pálra* vagy *Tamási Gáspárra*, a nagy író testvérére, akinek öletrajzát *Vadon nőtt gyöngyvirág* címen jelentette meg a kiadó. Néhány évvel ezelőtt az életük sorára emlékező parasztlak írásából néprajzkutatók gyűjteményes kötetet szerkesztettek — *Emlékkül hagyom...* címmel —, amely megérdemelt közönségsikert aratott. Az írogató parasztemberek sorába tartozott a szentesi *Papp Imre* (1900—1974), aki írásaival ugyan nem vált olyan ismertté mint egynémelyik osztályos társa, de talán sokunknál nagyobb igyekezettel — és elhivatottsággal — vetette papírra emlékeit a régi paraszteletről.

Papp Imre élete évtizedeken át úgy folyt, mint bármely más tanyai atyjafiáé: az elemi iskolába járás mellett libákat, disznókat őrzött, majd az elemi népiskola öt osztályának elvégzése után folytatta a pásztorkodást, segített szüleinek, belenevelődött a paraszti munkába. Szülei szeretnék volna taníttatni, hiszen kitűnő előmenetelű tanuló volt, de — mint önéletrajzában megírta — már kicsiny gyermekségétől mindig földművesnek vágyott. Folytatta a paraszti munkát azon a földön, ahol úkapja még a jobbágyidőkben, 1816-ban megtelepedett. Amikor eljött az ideje, megnősült, szülei földjén dolgozott, majd haláluk után a rászó 10 holdnyi öröksézt művelte.

Ugyanazt az életet élte, mint bármely szentesi tanyai parasztember, nem vágyott többre — mégis több lett belőle anélkül, hogy kivált volna a paraszti sorból, hogy otthagytá volna a dónáti határt...

Mi adta a tollat Papp Imre kezébe? Életrajzából tudjuk, hogy már gyermekkorában jelét adta íráskészségének. Verseit azonban gyenge kísérletnek tartotta, ezért nem mutatkozott a nyilvánosság előtt. Íráskészségére később *Gillicze László* felsőpart református lelkész figyelt föl, és 1953-ban felkérte, kapcsolódjon be a szentesi református egyház krónikájának írásába. Papp Imre vállalta a megbízást, és 9 rövidebb-hosszabb fejezetet írt az egyházközség krónikájába. Első néprajzi írása 1953 májusából való *Hogyan ünnepeltünk nagypénteken gyermekeimben?* címmel, és 1955-ben írta első hosszabb dolgozatát a szentesi tanyai ember életéről.²

Gillicze László ajánlatára és *Csalog József* múzeumigazgató biztatására még abban az évben elküldte néhány írását a Néprajzi Múzeum pályázatára. Pályadíjat nyert és ez a siker elkötelezte a néprajz mellett. 53 éves volt akkor!

* Elhangzott 1977. október 11-én, a szentesi Honismereti Tanácskozáson.

¹ Koszta József Múzeum néprajzi adattára, Szentes, Kezirat, 4. old.

² A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában, Népkult. hagyományából, 1956. 26–32. old.

A múlt század második felében — az írásbeliség terjedésével — már nem ritka a följegyzéseket készítő, verselgető parasztember, de a névtelenségből kevesen léptek elő. Alkalmi kis verseket, rigmusokat írtak keresztelőre, névestésre, lakodalomra. Ilyen verseket írt az 1910-es években Papp Imre is — a Petőfi epigonok népies stílusában. Egy kis biztatás kellett ahhoz, hogy a benne rejlő készséget a számára legalkalmasabb irányban kibontsa és kamatoztassa.

Néprajzi gyűjtővé válásáról évekkel később így ír: „Hogy mióta vagyok néprajzi gyűjtő, azt magam sem tudom megmondani, mert visszagondolva gyermek éveimre, már akkor is gyűjtöttem a régi ruhamaradványokat... édesapám katonai komiszáról egy darabka sárga zsinórt, köpenyeggombot, Őriztem, sőt őrzök ma is néhány példányt katonakori levelezéséből... Már gyermek éveimben gyűjtöttem régi kalendáriumból kivágott képeket a lóval nyomtatásról, faekével szántásról, jóságaik mellett szürben pásztortó emberekről...”

Már gyermekként érdekelte a múlt, elrakosgatta és őrizgette a családjá és a paraszt elődök foglalkozására vonatkozó emlékeket. Ezt az ösztönös érdeklődést felnőtt éveiben elnyomta a mezei munka kötelezettsége — és szeretete. Életrajzából tudjuk, hogy kis gyűjtőmánya az évek során inkább apadt, mint gyarapodott: sok tárgya elkallódott, másokat pedig elajándékozott. Az értő buzdítás és az első pályamunkák sikere után viszont Papp Imre egy esztendő kivételével minden évben részt vett a Néprajzi Gyűjtőpályázaton. Pályamunkáit hosszú években át a paraszti munka mellett, a mezei és a házkörüli munka szüneteiben, főleg télen írta. 1939-ig a maga földjén gazdálkodott, majd belépett a termelőszövetkezetbe, ahol 1969-ig rendszeresen dolgozott.

Hadd elevenítem fel első találkozásunk emlékét. A 60-as évek közepén látogattam meg először Dónáton. Nyár volt, épp aratás ideje. Dél tájban érkeztünk a tanyára, de csak a feleségét találtuk otthon. Mondta, Imre bácsi kint van valahol a tsz búzatáblájában, 4—5 kilométerre rá is akadunk. A hatalmas, részben learatott gabonátlán tán mindenki delelt, csak Papp Imre dolgozott: egy szalmabálán üve könyvcéle az aratás eredményét, a kombájnosok teljesítményét, Brigádvezetőhelyettes volt, tette a dolgát akkor is, míg mások pihentek.

Egy időtől fogva pályamunkáit maga is gépelte. Elmondta, hogy egy hizódiszná árán vette a használt írógépet. Az írásait gépelő dónáti parasztember portréja a hatvanas évek végén bejárta a sajtót.

Igy vált Papp Imre néprajzi gyűjtővé. De mi tette őt a szentesi parasztlelet krónikásává? Benne élt a paraszti hagyományban. Azt írta le, amit maga átélt, látott, megtapasztalt, azt a munkát, amit maga is végzett — és kiváló emlékezettel földézi azt is, amit szüleitől, gyermekkorában apja nagyszüleitől hallott. Az emlékmorzszakban megőrizte és megélt parasztleletet rögzítette aprólékos gondnal, ez adja írásai hitelét. Ismert szerénysége megóvta attól, hogy elkalandozzék. Csak arról írt, amiről élménye vagy írott forrásból, pl. egyházi anyakönyvekből pontos tudomása volt.

Különösen otthonos volt a paraszti munka leírásában. Egyik terjedelmes, több részletben megírt pályamunkájának ezt a címet adta: Mindennapi kenyerünk útja asztalunkig. Ebben a szántás, a vetés, az aratás, a hordás és a cséplés munkamenetét ismerteti. Figyelme olyan apró részletekre is kiterjedt, amelyek mellett még gyakorlott gyűjtők is elmennek, ha nem végeznek paraszti munkát. Leírása annyira tárgyias, szinte filmszerű, hogy az is el tudná képzelni, aki a leírt munkafolyamatot sosem látta. Dolgozatát Nagy Gyula vásárhelypusztai és orosházi munkaleírásaihoz hasonlíthatjuk — ami a néprajzi hitelt és a gondosságot illeti. Ahogyan Nagy Gyula hozzáértő parasztlektorokkal ellenőriztetni népeleti jellemzéseit, úgy hitelesíti Papp Imre munkafolyamat és életmód bemutatását saját maga. S ha megfogalmazása nem is olyan kiérlelt, mint a közlésben jártas szakemberé, a leírás hiteléhez és teljességéhez nem férhet kétség. Szemléletében másfelől a hódmezővásárhelyi Kiss Lajos Kossuth-díjas néprajztudóssal tart rokonságot. Rokonságuk egy töről fakad: Kiss Lajos is, Papp Imre is paraszt környezetben nőtt fel, s amikor a parasztletről, a paraszti munkáról írtak, egykori környezetük, rokonságuk életét jellemzték.

Különleges jelentősége van a szentesi tanyai népeletről szóló dolgozatainak. Leírja a tanyai ember egy nyári munkanapját, egész évi munkáit, a századeleji tanyai gyermekek játékeit és pontos, szinte leltárszerű képet ad a réti tanyáról, ahol gyermekkorában éltek, a dónáti ősi Papp tanyáról, ahová szülei „hazaköltöztek” és nagyapja fabiánsebestényi tanyájáról. Földézi az 1900-as évekből a tanyák berendezését, és gondosan sorra veszi a változásokat. Ez utóbbi — a parasztlelet változásainak rögzítése — külön értéke Papp Imre pályaműveinek és megállapítható, hogy néző-

pontja az évek során egyre csiszolódott, gazdagodott. Számunkra, a tanyák összehasonlító vizsgálata szempontjából fölbecsülhetetlen értékű, hogy nem statikus állapotrajzot ad, hanem 1906-7 tájától a termelőszövetkezeti átszervezésig változásában írja le a tanyai ember szűkebb környezetét, mindennapi munkáit és ünnepeit.

1973-ban megírta a Papp család történetét, amivel klasszikus krónikás föladatra vállalkozott: 200 évre visszatekintve, időrendben ismerteti a családtörténetet, elsősorban a szónagomány, kis részben az egyházi anyakönyvek alapján.

Külön kell szólnom arról az érzelmi kötődésről, amely Papp Imre írásainak javát áthatja. Véltjük: kézenfekvő, hogy valaki szűkebb környezetéről, életének darabjairól nem szentvitenül, nem száraz tárgyilagossággal ír — pedig mennyi példát tudnánk említeni a szikár tudományosságra ott, ahol a személyes hang — ha élmény van mögötte — megengedhető. Papp Imre szeretettel járta körül a szentesi tájat, a tanyai házat a dónáti Papp tanyáról írva. Bevezető sorai XVII—XVIII. századi tollforgatók — *Bethlen Kata*, *Mikes Kelemen* — régies, de nála természetesen ható stílusfordulatait idézik: „Most én, amikor az íróeszközt íme kézbevettem, az én szűkebb hazámról, Dónátról kívánok írni. Dónátról vagy még inkább arról a dónáti kis tanyáról, ahol leítem már isten kegyelméből több mint 6 évtizedet. Ahol tapasztam egy életlen át a búzatermő rónának az időjárás szeszélyétől függően száraz, kőkemény vagy sokszor az esőtől sárossá vált, nagyon is tapadó rögeit...”

Látom, amint a Szentesi felőli országúton jövök, a dónáti vasúti megálló mellett a határutra befordulva, majd csakhamar elérve a *Báró fája* néven ismert fasort, annak a fasornak az elején már be is fordulhattunk a közel másfélszáz öl hosszú bejáróútra, mely tanyánkhoz vezetett. Azon beérve látom kis tanyácskánk egyszerű, múlt századbeli típusú épületeit...”

A paraszti krónikásáról szólva nem csupán hitelességét, hűségét kell kiemelni, szót érdemel önérzete is — amely párosult a tollforgató ember kötelező felelősségével. Tudta, hogy amiről ír, mindaz megörökítésre érdemes. Ebben pályamunkáinak bírálói is igyekeztek megerősíteni, serkentve őt a további munkára. Egyik legutóbbi dolgozata bevezetőjében így írt: „Erről kívánok most mind a jelen, mind a jövő nemzedékek számára beszámolni...”

Móricz Zsigmond írta 1917-ben Tömörkény István utolsó könyvéről: „Forrás-munkája lesz ez annak az életnek, mikor a magyar nép egész életfelfogása s maga az élete tökéletesen átalakul.” Móricz sorai fél évszázad múltán pontosan ráillenek Papp Imre életművére. A század elején a magyar paraszt hagyományos életmódja, amiről Tömörkény hírt hozott, már átalakulóban volt. Papp Imre épp a századfordulón, ebbe a bomlani, illetve polgárosodni kezdő paraszti világba született, megélte ennek változásait, és amikor 53 éves korában néprajzi írásokba fogott, jó emlékezete, kiváló megfigyelő készsége révén fölidézte mindazt, amit megélt, az öregektől hallott, tapasztalt. A szentesi református egyház krónikásává szegődött 24 évvel ezelőtt, de az egész szentesi parasztság, különösen a tanyán élő kisparaszt réteg krónikása lett. Méltó arra, hogy munkáit a jelen és jövő nemzedékek megismertessük. Írásait forrásmunkául használhatja a néprajztudomány, az agrártörténet, a szociológia, a nyelvjáráskutatás, Szentesen pedig nemzedékek szülőföldismerete, önismerete növekedhet, táplálkozhat belőle.

Dr. Juhász Antal

Az ország közepe

Kevesen tudják, hogy a szegedi műúttól Orkénynél letérve, onnan alig nyolc kilométernyire találjuk az ország közepét jelző oszlopot. Pusztavacs, a forgalmi úthoz csatlakozó 2 kilométeres bekötőtűt végén, ma már nagyrészt fésűs beépítésű utcákkal, egy XV. században épült templom romjával, az ország közepét jelző oszloppal,

no és gyönyörű erdejével várja, hívja az érdeklődőket.

Vacs első alkalommal 1280-ban szerepelt az oklevelekben, *Och* néven. Ebben az időben a mai Pest megye területén, Nagykörös után a második legnagyobb mezőváros volt. Zsigmond király adománya révén a Némai Koloscsalád birtokába került, ők építették a